

Allmänna avdelningen

Justitiedepartementet

Remissvar över SOU 2025:66 En straffreform (Ju2025/013117)

Umeå tingsrätt har tagit del av betänkandet *En straffreform* (SOU 2025:66). Betänkandet är omfattande och tingsrätten har därför granskat det översiktligt. Tingsrätten lämnar följande yttrande.

1. Allmän inställning

Tingsrätten tillstyrker förslagen i huvudsak och välkomnar att principerna om proportionalitet och ekvivalens fortsatt ska vara vägledande vid straffvärdebedömningar, straffmätning och påföljdsval. Det är av stor vikt att dessa grundläggande principer bibehålls i ett reformerat påföljdssystem.

Införandet av villkorligt fängelse, översynen av straffskalor och ambitionen att göra hela straffskalan användbar är i grunden positiva förändringar. Utredningen har lagt fram förslag som är en sammanhållen helhet och det är viktigt att detta perspektiv består i den fortsatta beredningen.

Med detta sagt har tingsrätten några anmärkningar.

2. Förutsättningarna för villkorligt fängelse (avsnitt 6.6)

I författningskommentaren till 28 kap. 15 § brottsbalken bör förtydligas hur lagstiftaren ser på förutsättningarna för villkorligt fängelse för brott som har höga artvärden, såsom allvarliga fall av grovt rattfylleri. Om tanken är att villkorligt fängelse ska vara ett alternativ även i dessa fall bör det tydligt framgå av författningskommentaren.

3. Hela straffskalan ska komma till användning (avsnitt 9)

Tingsrättens uppfattning är att domstolarna redan idag använder hela straffskalan för olika brott. Domstolarna gör exempelvis skillnad på en butiksstöld i stundens ingivelse av varor till ett värde av 2 000 kr, och en stöld från en privatperson av saker till ett värde av 20 000 kr och som föregåtts av planering. Vidare görs tydlig skillnad på en misshandel som med minsta möjliga marginal rubriceras som ett brott av normalgraden, och ett brott som är nära gränsen mot grov misshandel. Många fler exempel skulle kunna nämnas.

När det gäller föreslagen lydelse av 28 kap. 6 § brottsbalken vill tingsrätten framhålla följande. Skrivningen "[...] med beaktande av att *hela straffskalan* kommer till användning" kan läsas som att den syftar på hela den straffskala som finns i den straffbestämmelse som tillämpas. Samtidigt står det i författningskommentaren att den del av skalan som överlappar en allvarligare svårhetsgrad av brottet i fråga normalt inte behöver användas. (Se sidan 293.) Ordalydelsen i den föreslagna lagtexten avviker alltså något från hur den är tänkt att tillämpas. Detta är något som bör undvikas.

Skrivningen "[...] ska ges ett *tydligt genomslag* vid straffvärdebedömningen" är i kursiverad del olämplig som lagtext och bör omformuleras.

4. Skärpta straff för flerfaldig brottslighet (avsnitt 10)

Tingsrätten anser att förslaget till 28 kap. 10 § brottsbalken som utredningen har lagt fram kan godtas, men vi avstyrker bestämt det alternativa förslaget som den tagit fram på regeringens uppdrag. (Se sidan 1 833.)

Tingsrätten påminner och att domstolarna redan idag har goda möjligheter att ta hänsyn till flerfaldig brottslighet på ett sätt som tillgodoser såväl kravet på proportionalitet som ekvivalens. Se bl.a. Högsta domstolens avgöranden i "De upprepade förfalskningarna" NJA 2018 s. 378, "Upprepade övergrepp i rättssak" NJA 2019 s. 747 och "GPS-puckarna" NJA 2020 s. 703. Därför är förslaget om att brott som inneburit ett angrepp mot någons liv, hälsa eller trygghet till person som *utgångspunkt ska få fullt genomslag* problematiskt.

Formuleringen "fullt genomslag" i föreslagen lagtext är dock alltför otydlig. En mer lämplig formulering vore att de angivna typerna av brott ska beaktas särskilt vid straffvärdebedömningen. Brott mot någons hälsa eller trygghet till person kan trots allt vara relativt lindriga. Vi kan tänka oss en berusad person som blir avvisad från en krog och i samband med det hotar fyra ordningsvakter i ett och samma uttalande. Den gör sig i sådana fall skyldig till fyra fall av hot mot tjänsteman. Är inte hotet lindrigt och straffvärdet motsvarar dagsböter kommer utgångspunkten vara att straffvärdet är fängelse fyra månader. Det är högt om man jämför med det våld som förmodligen krävs innan ett fall av våld mot tjänsteman har ett straffvärde på fyra månader. Det kan knappast leva upp till kraven på ekvivalens och proportionalitet. Visserligen tillåter 28 kap. 10 § i föreslagen lydelse att domstolarna gör avsteg från utgångspunkten, men det är att gå över ån efter vatten jämfört med den lydelse som 29 kap. 1 § brottsbalken har idag.

I valet mellan utredningens förslag och den alternativa lydelse som den har tagit fram på regeringens uppdrag, kan tingsrätten dock inte nog betona att den föreslagna lydelsen är att föredra. Om straffvärdet för de tre allvarligaste brotten ges fullt genomslag kan det exempelvis innebära att den som gör sig skyldig till tre enklare fall av grov stöld döms lika strängt den som har gjort sig skyldig till ett "enkla" fall av våldtäkt av normalgraden. Några enkla butiksstölder kan tillsammans få ett högre straffvärde än ett relativt allvarligt fall av misshandel. Detta rimmar inte bara illa med principerna om ekvivalens och proportionalitet – det kan upplevas som rent stötande, och i högre grad än dagens "mängdrabatter" riskera påföljdssystemets legitimitet.

Därför är utredningens förslag att föredra. Allra helst som ändringarna av reglerna om gemensam straffskala vid flerfaldig brottslighet pekar ut riktningen mot att den s.k. asperationsprincipen ska få mindre genomslag än tidigare.

5. Skärpta straff för brott som har samband med kriminella nätverk (avsnitt 11)

Tingsrätten ställer sig tveksam till förslaget till 28 kap. 8 § brottsbalken att "straffvärdet ska höjas med upp till det dubbla". Straffvärdet bör vara ett mått på brottslighetens allvar inklusive sådana omständigheter som förslaget till 28 kap. 8 § tar sikte på. Att först bedöma straffvärdet och sedan höja det med upp till det dubbla framstår i sig som systemfrämmande även efter de reformer som föreslås. Straffvärdet är ju vad det är. Om straffvärdet ska frångås i skärpande riktning, är det snarare fråga om en påverkan på straffmätningen.

Förslaget är dock avsevärt bättre än det alternativa förslaget att straffvärdet i vissa fall ska fördubblas om det inte finns synnerliga skäl mot en sådan höjning. (Se sidan 1 832 f.) Ett bättre alternativ är att godta utredningens förslag, men behålla den nuvarande skrivningen att användningen av skjutvapen, sprängämnen, kopplingar till kriminella nätverk etc. ska beaktas som synnerligen försvårande. Det skulle ge tydlig fingervisning om hur straffvärd brottslighet av detta slag är, samtidigt som den tillåter en nyanserad straffvärdebedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan leda till att en gärning har sådan koppling till ett kriminellt nätverk att straffvärdet är tre gånger så högt (eller ännu högre) jämfört med vad det hade varit utan en sådan koppling. Allra helst som det även här föreslås en särskild straffskala i förslag till 26 kap. 2 a § brottsbalken. Som utredningens förslag är utformat är dock domstolarna i sådana fall begränsad till "dubbla straffvärdet". Detsamma gäller den alternativa skrivningen på s. 1 832 f. Båda skrivningarna är "takregler". Det är inte önskvärt.

Inte heller är det önskvärt att låsa domstolarna genom att ställa krav på "synnerliga skäl" (se sidan 1 833) för att inte dubblera straffvärdet. Risker med ett sådant högt krav som synnerliga skäl för att undvika dubblering är att flera fall som framstår som mindre straffvärde ändå bestraffas allt för hårt. En sådan tillämpning kan göra våld på principerna om proportionalitet och ekvivalens och hota påföljdssystemets legitimitet.

Därför är utredningens förslag avsevärt bättre än den alternativa skrivningen på sidan 1 832 f.

6 En presumtion för häktning i fler fall (avsnitt 13)

Liksom utredningen anser tingsrätten att gränsen för s.k. obligatorisk häktning inte bör sänkas till brott med lägst ett års fängelse i straffskalan.

Till skillnad från utredningen anser tingsrätten att obligatorisk häktning inte ska införas för grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning och hedersförtryck. Det är en olämplig lagstiftningsteknik att för vissa brott göra avsteg från den generella gränsen på fängelse i minst ett år och sex månader. Allra helst som domstolarna regelmässigt lär häkta misstänkta för dessa brott om misstankegraden är tillräckligt stark. Sett ur det perspektivet framstår förslaget som onödigt.

Tingsrätten ser inte samma problem med att utvidga regeln om obligatorisk häktning för vissa osjälvtändiga brottsformer.

7 Konsekvenser (avsnitt 16)

Utredningens förslag innebär en omfattande reform. Även om utredningen i många fall ger vägledning på hur reglerna är tänka att tillämpas kommer rättsläget i flera avseenden vara osäkert innan det finns stabiliserande prejudikat. Detta – tillsammans med att längre straff döms ut – kan innebära fler överklaganden, vilket i sin tur innebär mer arbete för överrätterna med ökade kostnader som följd. Detta verkar inte ha beaktats av utredningen.

Mikael Forsgren

Mattias Nordell

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Mikael Forsgren och chefsrådmannen Katarina Brodin efter föredragning av stf. chefsrådmannen Mattias Nordell. Flera av domarna på allmänna avdelningen deltog i denna. Alla domare på avdelningen har fått tillfälle att lämna synpunkter på det skriftliga remissvaret.